

เศรษฐศาสตร์ไม่ใช่วิชามาร

ดุลยภาพ ดุลยพินิจ

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด

จริงๆ เศรษฐศาสตร์ไม่ใช่วิชามาร ถ้าจะพูดกันให้ถูกต้อง เศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ซีกักกับเหตุผลให้อยู่ในธรรมชาติต่างหาก

คำวิพากษ์วิจารณ์ว่าเศรษฐศาสตร์เป็นวิชามารมีประวัติยาวนานแล้ว หลังจากเศรษฐกิจไทยประสบวิกฤตอย่างรุนแรงในปี พ.ศ.2543

คำวิพากษ์เช่นนี้ก็เริ่มหนาหูยิ่งขึ้นถึงกับมีผู้แนะนำว่าให้เอานักเศรษฐศาสตร์ไปทิ้งทะเล และคำวิพากษ์เหล่านี้ยังคงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะเริ่มซาลง

หากนักเศรษฐศาสตร์ไปประชุมร่วมกับนักสังคมศาสตร์หรือเอ็นจีโอที่ไหน เศรษฐศาสตร์จะถูกกล่าวหาว่าเป็นวิชามาร และ "ตลาด" ซึ่งเป็นกลไกหลักของเศรษฐศาสตร์จะถูกเห็บแค้นมหาว่าเป็นกลไกปีศาจอยู่เสมอ

ปัญหาของข้อกล่าวหาที่มีสาเหตุอย่างน้อย 2 ประการคือ หนึ่ง ผู้กล่าวหาแยกไม่ไต่ระหว่าง ธุรกิจ เศรษฐกิจ และเศรษฐศาสตร์ ธุรกิจเป็นเรื่องของการแบ่งแบ่งตลาดและกำไร ส่วนเศรษฐกิจเป็นเรื่องพื้นฐานทางชีวิตและการทำมาหากิน การจัดการทรัพยากร เป็นระบบความสัมพันธ์ด้านการค้าขาย การเงินของทุกส่วน ส่วนเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ใช้มากำกับกับเศรษฐกิจเพื่อให้สังคมโดยรวมได้ประโยชน์สูงสุดจากการทำมาค้าขาย

สอง ผู้กล่าวหาจริงๆ แล้วไม่เข้าใจอย่างต้องอ้างว่าเศรษฐศาสตร์คือวิชาที่ว่าด้วยการกำกับกับกลไก ในช่วงเวลาแห่งความสมานฉันท์นี้

เราต้องมาถกกันว่าจะสามารถสร้างความเข้าใจใหม่ร่วมกันได้อย่างไร

นักสังคมศาสตร์และนักวิชาการอื่นๆ ที่กล่าวหาว่าเศรษฐศาสตร์เป็นวิชามารเพราะคิดเอาเองและเชื่อว่าเศรษฐศาสตร์ที่สอนให้คนเห็นแก่ตัวและดูเหมียวจะเข้าใจอีกด้วยว่า "ตลาด" ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในวิชาเศรษฐศาสตร์ เป็นเครื่องมืออันดีของนักเศรษฐศาสตร์บ้างก็เข้าใจไปว่าตลาดเป็นสุดยอดความปรารถนาของนักเศรษฐศาสตร์

สาเหตุที่สาขาเศรษฐศาสตร์ถูกกล่าวหาว่าเป็นวิชามาร อาจจะเป็นเพราะสมมติฐานพื้นฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ว่า มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวโดยธรรมชาติ ซึ่งก็เป็นไปตามสัญชาตญาณของสัตว์โลกทั่วไป แต่มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่รู้จักใช้เหตุผล

สาเหตุที่ต้องมีสมมติฐานพื้นฐานเช่นนี้ก็เพื่อให้นักเศรษฐศาสตร์เข้าใจธรรมชาติปกติของมนุษย์ เพื่อให้หลงผิดไปโทษว่าคนนั้น คนนี้ หรือคนชาติหนึ่ง หนึ่งคนชาติหนึ่งว่ามีพฤติกรรมเห็นแก่ตัวมากกว่าชาติอื่นๆ

กล่าวคือ เรื่องนี้ตัดอคติออกไปจากภาวะวิเศษเสีย ซึ่งก็ตรงกับศาสนาพุทธที่ว่ามนุษย์ย่อมมีกิเลสเป็นธรรมชาติ สาธุคุณพยานที่จะให้มนุษย์ลด ละ เลิก กิเลส ในขณะที่เศรษฐศาสตร์มีเครื่องมือกำกับให้กิเลสลดลง และก็มีเครื่องมืออุดหนุนให้เกิดกิเลสที่จะทำดี แต่เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่กำกับให้กิเลสของมนุษย์อยู่ในระดับพอเพียง คือเพียงพอที่จะสร้างความเจริญแต่ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้ใคร

เครื่องมือที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้กำกับกับกิเลสก็คือ ภาษี (ที่เอาไว้เก็บเงินคนรวยมาช่วยสังคม ฯลฯ) ค่าธรรมเนียม (ที่เอาไว้สร้างความเป็นธรรมระหว่างผู้ที่ได้บริการพิเศษจากรัฐกับผู้ที่ไม่ได้) ค่าปรับ (ก็เอาไว้ลงโทษผู้ที่ผิดกติกา เช่น ผู้ที่จ่ายภาษีช้าหรือไม่ครบ)

อีกทั้งยังมีเครื่องมืออื่นๆ เช่น สัมปทาน ค่ามัดจำ (เช่น ค่ามัดจำในการขออนุญาตทำเหมือง เมื่อสิ้นสุดกิจการแล้ว ต้องฟื้นฟูสภาพแวดล้อมตามเงื่อนไขที่กำหนด ฯลฯ)

รวมทั้งเงินอุดหนุนเพื่อสนับสนุนให้เกิดกิเลสที่อาจเป็นผลดีแก่ส่วนรวม เช่น การอุดหนุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับการลงทุนในภาคการผลิต หรือการสร้างตลาดขึ้นมาเพื่อให้เกิดการผลิตและการจัดสรรที่มีประสิทธิภาพ

ตลาดจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งไม่ใช่เครื่องมือเดียวเท่านั้นของนักเศรษฐศาสตร์

อีกสาเหตุหนึ่งที่เศรษฐศาสตร์ถูกกล่าวหาว่าเป็นวิชามารก็เพราะนักเศรษฐศาสตร์ตีเพบกโลกที่เรียกว่า "ตลาด" ที่มักเรียกกันว่ามือที่มองไม่เห็น (ไม่เกี่ยวกับการเมืองนะ!)

นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อในอดีตคือ อัดัม สมิท พบว่าตลาดเป็นกลไกการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะนักเศรษฐศาสตร์พบว่าในกระบวนการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุด หรือภายใต้สมมติฐานที่ว่ามนุษย์เห็นแก่ตัว แต่หากมนุษย์มีเหตุผลแล้วละก็ มนุษย์จะสามารถเพิ่มสวัสดิการของสังคมส่วนรวมได้โดยใช้กลไกตลาด

แต่ตลาดที่นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าน่าพาสังคมไปสู่สวัสดิการที่ดีกว่านั้น เป็นตลาดที่มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นตลาดที่มีผู้ซื้อผู้ขายจำนวนมาก ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งสามารถกำหนดราคาได้ แม้ว่าผู้ขายอาจจะตั้งราคาไว้อย่างที่อยากได้ แต่ถ้าจำนวนสินค้ามากกว่าจำนวนความต้องการ ในที่สุดราคาย่อมลดลง ไม่มีใครตั้งราคาได้ตามใจชอบ และยังคงต้องพยายามเพื่อเพิ่มคุณภาพและหานวัตกรรมใหม่ๆ อีกด้วย

ตลาดที่เป็นกลไกพิเศษนี้เป็นตลาดที่ทุกคนมีความรู้และข้อมูลเท่าเทียมกัน ตลาดประเภทนี้เป็นตลาดที่มีมาตั้งแต่โบราณ เช่น ในนิยายอาหรับราตรี สมัยอยุธยา จวบจนทุกวันนี้ตลาดที่ดีเหล่านี้ก็ยังมีอยู่ทั่วไป เช่น ตลาดนัด ตลาดสด ตลาดขายผ้าที่โบเบ๊ รวมทั้งอุตสาหกรรมต่างๆ ที่มี SMEs เป็นจำนวนมาก ฯลฯ ไม่เห็นว่าจะเลวร้ายหรือเป็นปีศาจอันอาจหาญที่ตรงไหน

ที่ว่าสังคมจะมีสวัสดิการดีขึ้นก็คือ ได้ทุนค่าใช้จ่าย
ทุ่นเวลา เช่น คนโสดทั้งหลายก็สามารถจับจ่ายอาหารถุง
ไปรับประทานโดยไม่ต้องไปตลาดและลงมือทำเอง ผู้ที่
จะจัดงานเลี้ยงแต่งงานก็มีสถานที่และผู้จัดเลี้ยงมากมาย
ให้เลือกหรืออยากจะไปเที่ยวที่ไหนแค่ดูโฆษณาของ
บริษัททัวร์ในหนังสือพิมพ์ก็ตาลายแล้ว สารพัดเครื่องใช้
หลายๆ อย่างมีราคาถูกลงกว่าเมื่อ 30 ปีที่แล้วมาก
เพราะตลาดพัฒนา ผู้ผลิตมีลูกค้าน่าขึ้นสามารถผลิตได้
ถูกลง ต้นทุนการถักการขยด เมื่อมีผู้ขายมาก ผู้ขาย
ก็จะแข่งขันกันลดราคา ผู้ซื้อก็จะได้รับประโยชน์ หาก
หักเอาราคาที่แฝงเงินเฟ้อ

ในปัจจุบันประชาชนสามารถเข้าถึงสินค้าอุปโภค
บริโภคที่ราคาเหมาะสมได้อย่างหลากหลายนับไม่ถ้วน
เพราะมีตลาดนี้เอง

นี้ เศรษฐศาสตร์ยังได้อรรถาธิบายอีกว่า ไม่ใช่
ตลาดทุกประเภทจะเป็นตลาดที่มีผลดีต่อสังคม
หากแต่ตลาดที่ทำให้สวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้นอย่างเช่น
ตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วเป็นตลาดที่เราเรียกว่าตลาดที่มี
การแข่งขันสมบูรณ์

ตลาดที่เป็นตลาดผูกขาดมีผู้ขายรายเดียว เป็นตลาด
ที่ลดสวัสดิการของสังคมเพราะทำให้สินค้าแพงขึ้น เนื่อง
มาจากปริมาณสินค้าที่ผู้บริโภคจะเข้าถึงก็ลดลง ตลาดที่
มีผู้ขายน้อยราย (เช่นการสื่อสาร) ถ้าไม่แข่งขันกันแบบ
โหดสุดสุด ให้อีกข้างเจ๊งไป หรือไม่ก็อ้ากกัน

นักเศรษฐศาสตร์จึงเสนอว่า รัฐควรเข้ามากำกับ
ตลาดพวกนี้โดยต้องมีกติกาสถาและคณะกรรมการควบคุม
ไม่ปล่อยให้ตั้งราคาได้ตามใจชอบ

ข้อควรตระหนักก็คือตลาดเป็นเครื่องมือที่ใช้จัดสรร
ทรัพยากรเท่านั้น คือให้ผู้บริโภคมีทางเลือก สามารถซื้อ
สินค้าได้ในต้นทุนต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือ ตลาดเป็น
เครื่องมือที่ใช้สร้างประสิทธิภาพ ตลาดไม่ใช่เครื่องมือที่
มีไว้เพื่อสร้างความยุติธรรม

ดังนั้น จะมากล่าวหาตลาดที่มีการแข่งขันว่าขาด
ความยุติธรรม ก็เท่ากับเป็นการโทษแกงจืดว่าไม่มีผัด
นั้นเอง แต่หากจะให้เกิดความยุติธรรมแล้วก็ต้องใช้
เครื่องมืออื่นๆ เข้ามาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือ
ทางด้านภาษี

ที่คนส่วนใหญ่ไม่ใคร่เข้าใจ (รวมทั้งผู้ที่เรียนเศรษฐ
ศาสตร์ก็ผล่อไปกับเขาด้วย) ก็คือ ตลาด เกิดขึ้นไม่ได้

หากสังคมไม่ยอมรับสิทธิในสินค้าที่แลกเปลี่ยนกัน สังคม
ที่กดขี่ สังคมที่ยอมให้มีทาส จึงจะมีตลาดทาส สิทธิ
ที่เกิดขึ้นนั้นจะถูกกำหนดโดยกระบวนการทางสังคม
ตลาดเพียงแต่ช่วยให้สิทธิที่สังคมยอมรับการเปลี่ยนมือให้
เกิดขึ้นได้เท่านั้น

ดังนั้นในสังคมที่มีความเสมอภาคตลาดจะมีการแข่ง
ขันสูง (คือตลาดที่นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าดี) ก็จะมี
โอกาสสูงที่จะเกิดขึ้น สังคมที่มีความขัดแย้งรุนแรง จะไม่
สามารถกำหนดสิทธิที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าชอบธรรม
ตลาดก็ไม่เกิดขึ้น ความไม่เสมอภาคในตลาดที่เกิดขึ้น
จึงเกิดจากระบบสังคมการเมืองที่ไม่โปร่งใสไม่เสมอภาคที่
รองรับตลาดอยู่นั่นเอง

การสร้างตลาดให้สำเร็จได้ก็ต้องมีเงื่อนไขที่เป็น
กฎเกณฑ์แห่งความสำเร็จ ลองเปรียบเทียบ แอฟริกากับจีน
ดูต่างก็ใช้นโยบายเสรีนิยมแบบฉันทามติอสังคิมกันทั้งคู่
แต่แอฟริกากลับล้มเหลวในการสร้างตลาดเมื่อรัฐถอนตัว
ออกไป ในขณะที่การเปิดเสรีให้มีการค้าการแข่งขันใน
จีนกลับก้าวพรวดๆ จนแข่งมาเป็นอันดับ 4 ของโลก
แล้ว ตลาดที่ทุกๆ คนกลัวรวมทั้งนักเศรษฐศาสตร์ด้วย
ก็คือ ตลาดที่เกิดขึ้นภายใต้อำนาจนิยมบวกรุนิยมสุด
โต่งที่อยู่ไม่ไกลคนไทยนั่นเอง

เงื่อนไขที่เป็นกฎเกณฑ์แห่งความสำเร็จก็ถึงต้องวิเคราะห์
เป็นรายประเทศ และความสำนึกของกโถดตลาดคงพัวพัน
กับบริบททางสังคมและการเมืองอย่างแยกกันไม่ได้ เมื่อ
เป็นเช่นนี้แล้วจะคิดอย่างแยกส่วนอ้ากเศรษฐศาสตร์ไป
ทิ้งทะเลแต่ฝ่ายเดียวก็ไม่ถูกนัก

การแก้ไขปัญหาของชาติก็เช่นเดียวกัน ต้องใช้
สมองของคนหลายๆ กลุ่ม ศาสตร์หลายๆ ศาสตร์
มุมมองหลายๆ มุมมองมาช่วยกัน บกตัวอย่างเช่น ใน
ขณะนี้หากมีการวางระเบิดเวลาขึ้นทุกวัน จะใช้คน
คนเดียว หรือสาขาวิชาเดียว ต่อให้เป็นทวดมาก็มาช่วย
จุด ช่วยสมานฉันท์ชาติไทยไว้คงไม่ได้

หากแต่เราคงต้องร่วมด้วยช่วยกันหันหน้าเข้ามา
ช่วยกัน ปัญหาที่จะค่อยๆ คลี่คลายไปได้ เราจะมาสนใจ
จุดอ่อนของสาขาวิชาอื่น(ซึ่งแต่ละสาขาเขาก็กำลังพัฒนา
อยู่ไปทั่วไม)

ทำไมเราไม่เอาจุดแข็งของแต่ละสาขาวิชามาเสริมสร้าง
ประเทศไทยให้เข้มแข็งยั่งยืนต่อไป?